

FÖRORD

DE N 27 OCH 28 juli 1980 spelades en märklig EP in i en källare på Hjulsbrovägen 90 i Linköping. Skivan, som stilenligt gavs ut i tre versioner; en gul, en grön och en genomskinlig, blev en stor succé – i alla fall enligt den särskilda mätskala som gäller för hemkörda skivor. Mats Olsson uppmärksammade den i Expressen, Paul De Noyer skrev positivt i New Musical Express, den legendariske radioprataren John Peel spelade den i engelsk radio.

Musikerna, eller »musikerna«, kallade sig ON-Birds och hette enligt omslaget Kuru Fjordarhakur, Mats Splatsch, Gulla-Britt Svensson och Arne Hurmårstedt (ON-Birds delade EP:n med Linköpingsgruppen МАСТ). Bakom ett av dessa namn – jag gissar Arne Hurmårstedt – döljer sig en sjuttonårig Jan Gradvall.

Hur det låter? Tja, skrivmaskiner knattrar, äggklockor ringer, regn porlar, kastruller slamrar och gitarrer gnisslar. Alldeles personligen tror jag kanske inte att världen är att beklaga att Jan Gradvall flyttade skrivmaskinen från inspelningsstudion till arbetsrummet.

* * *

Klippböcker brukar – i Sverige – antingen vara grällt förpackade kåserisamlingar som med somnambulisk säkerhet årligen ges till svärfar i julklapp, eller så rafsar författare som vill ha en bok i handeln varje år ihop sina artik-

lar och ger dem en lagom fin titel, som *Aptiten och ledan* eller *Den ansvarsfulla lättjan*.

Det kan därför tyckas djärvt att en journalist – med pop som specialitet – vid 32 års ålder samlar sina artiklar till en tjock bok. Men strängt taget borde det inte förvåna någon: det är inom populärjournalistiken – och knappast på kultursidorna och med något undantag inte heller inom litteraturen – som de yngre skrivbegåvningarna återfinns. Jan Gradvall är inte heller ensam: Andres Lokko, Kjell Häglund, Linda Norrman, Clara Block heter några andra.

Personligen tror jag att Slitz, som den redigerades under en period från mitten av 1988 till en bit in i 1990, har betytt mycket för svensk populärjournalistik. Varje nummer var ett äventyr. Plötsligt fanns en frihet kring formuleringar och ämnesval. Allt var *möjligt*. Skribenterna var av någon anledning bättre där än när de skrev för andra tidningar. Det är sådana plötsliga fenomen som kan inträffa inom journalistiken. I mitten på femtiotalet var det – utan andra jämförelser – så med Partisan Review. I början på sextiotalet hände det The New Yorker. För ett par år sedan var det samma sak med engelska Modern Review.

* * *

För en tid sedan bevistade jag en tillställning på Bonniers förlag, i stora sammanträdesrummet. Stora porträtt som föreställde släkten Bonnier, ståtliga skrivbord med antika bläckhorn, Isaac Grünewald-tavlor. Anledningen till den lilla festen var att Karl Vennbergs samlade dikter skulle ges ut. En av våra dagstidningars kulturchefer skred fram till mig, förbi bysten av Strindberg, och sa med all den iskyla hon kunde uppåda: »Jaså du, du är en sån där som gillar *glassiga tidningar*.«

Jag minns att jag kände ett slags vemod över den mekaniska misstänksamheten, det självskrivna tvivlet gentemot allt som inte var omedelbart igenkännligt som debattrecensionertyckandekulturjournalistik.

Det är å andra sidan en skepsis som är ömsesidig. Jag frågade en gång Jan Gradvall varför han inte skrev för någon kultursida. Hans ansikte

skrynklades ihop. »Nej, nej, nej, det har aldrig varit ett mål för mig, nej, nej.« Genast trodde han att jag ansåg det finare att skriva kulturartiklar. Det slog honom inte att jag kanske tyckte att den kulturella offentligheten skulle må bra av att ha honom som skribent, särskilt som han nu till slut, om än med viskande röst, över en öl, hade erkänt att han faktiskt har ett *yrke*: att skriva om saker som är intressanta.

Jag tror att vi inom kulturbranschen har en del att lära av Slitz 1988–1990 – och av Jan Gradvall. För mycket görs av plikt. För lite görs av nödvändighet, eller av det enkla skälet att skribenten själv har hittat »saker som är intressanta«. För lite görs, kort sagt, av tvingande lust.

* * *

När jag var sexton läste jag allt av Nick Kent, legendarisk självförbrännande rockjournalist på New Musical Express. Han sökte sig till det som de flesta tonåringar i landsortsstäder i mitten av sjuttiotalet egentligen var intresserade av: sex, droger, rock. Och han skrev fantastiskt.

När Jan Gradvall var sexton läste han allt av Paul Morley, en inte fullt lika legendarisk och inte särskilt självförbrännande rockjournalist på New Musical Express. Den musik Morley förde fram var inte riktigt min: Joy Division, Magazine. Den rörelse, den väldiga centrifugalkraft som slungade ut dessa grupper – och Morley och Jan Gradvall – i offentligheten var jag lite för gammal för: punken. Gradvall skriver på ett ställe i en artikel:

Jag hade aldrig skrivit en rad innan jag, överväldigad och inspirerad av punken, startade mitt eget fanzine Förvars Gosskör. Därför bör också meningen ovan med raden »den positiva kraft som fanns i punken« genast korrigeras. Det bör naturligtvis stå den positiva kraft som finns i punken. Rundgången hörs fortfarande.

Det är väl inte otroligt att det sitter någon sextonåring i dag och läser allt av Jan Gradvall, som för övrigt inte på något sätt är en självförbrännande journalist. Den läsaren har det svårare i så fall. Gradvall skriver i så många

tidningar, nämligen: Nöjesguiden, Pop, Intrig, Ultra och så vidare.

Samtidigt har också Jan Gradvalls ämnen blivit fler. Och om man bemödar sig att läsa dessa artiklar kronologiskt, vad skulle då träda fram? En klassisk utvecklingshistoria, en bildningsroman? Skulle själva *tiden*, 1981–1994, bli tydlig? Kanske det. Men framför allt tror jag att det skulle bli en berättelse om hur ett och samma medvetande – fanzineredaktörens, den blyge men hängivne älskarens – sträcker sig över allt större och allt fler domäner. Livet är ibland, men faktiskt inte alltid, New Orders senaste tolv.

* * *

Jan Gradvalls artiklar tenderar att bli allt längre (två av hans längsta artiklar finns inte med i detta urval). Snart är han uppe i rena New Yorker-formatet (The New Yorker är, jämte Entertainment Weekly, den enda tidning han prenumererar på).

Att skriva långt är naturligtvis inget självändamål, men det blir gärna så om man har mycket på hjärtat, och rösten bär, och det finns en ljusblå rymd, en syrelätt frihet kring orden. I artikeln *Vi vill ha biff* från förra året – den handlar om kött – finns en liten passus:

Att slakta en Ian Curtis-gris som ändå vill dö, eller att låta slaktaren springa efter en levnadsglad griseknoen som hoppar runt i gröngräset och sedan – svisch! slash! Brian DePalma — ännu en inplastad fläskkotlett.

Det är förstås en artist som framträder, någon som kostar på sig att jonglera, och när knivarna flyger högt uppe i luften i den lilla inskjutna meningen »svisch! slash! Brian DePalma« är skribenten givetvis helt medveten om sin konstfärdighet. »Titta på mig!«, säger han helt skamlöst. Och visst tittar man: det är en journalistik i frihet.

På senare år kännetecknas Jan Gradvalls artiklar alltmer av den lätthet, den ledighet som annars strängt taget bara återfinns hos engelskspråkiga, ja, egentligen *brittiska* journalister: Julie Burchill, Tony Parsons, Dylan

Jones, Anthony Lane, Toby Young.

I *Vi vill ha biff*-artikeln finns inte bara Ian Curtis och Brian DePalma med som referenser, utan också sådana som Morrissey och Daniel Day-Lewis. Det är för att fånga en atmosfär, förstås, att ange en stämning, eller snarare: de finns där som klimatfaktorer. De vill säga något om det som omger oss; temperaturen, ljuset, himlens technicolorfärg. För Jan Gradvalls artiklar är, bland mycket annat, klimat att vistas i, för den som så vill. Den som bara vill stanna i ett höstkallt grått landskap där en meningslös vind blåser över ödsliga åkrar och vägar fulla av trötta hjulspår, den slipper givetvis. Vi är några som också vill *det andra*: det vita Greklandsljuset, en sommarvarm bakgata i Chinatown, den ljumma brisen *poolside* i en Chevy Chase-komedi.

För den som vill, alltså.

Att det är en konsekvent skribent vi har att göra med står ställt utom allt tvivel. Som tonåring, i Jörvars Gosskör, skriver han följande:

För att uttrycka det lite mer konkret kan meddelas att när detta skrevs snurrade två låtar om och om igen i bakgrunden — Bob Dylans »One of Us Must Know« och The Saints »Memories Are Made of This«. Förstår ni, förstår ni, förstår ni inte är det bara att beklaga.

Stockholm i april 1995

Per Ögren

STF. KULTURCHEF PÅ SVERIGES RADIO